Alla vastaukset hallituksen esitystä HE 130/2024 vp koskevassa lisävastinekuulemisessa esitettyihin kysymyksiin. Oikeusministeriö on laatinut vastaukset kysymyksiin 2 (rikosprosessia koskeva osuus) ja 4.

1) Katsoiko professori Suvianna Hakalehto lausunnossaan, että lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltäminen tilanteissa, joissa epäilty on alaikäinen, olisi ongelmallista YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen kannalta?

- Lausunnossa todettiin, että luopuminen kokonaan sovittelumahdollisuudesta tilanteessa, jossa väkivallantekijä on alaikäinen, on ongelmallista YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen näkökulmasta.
- Toisaalta lausunnossa todettiin myös, että sovittelu ei yleissopimuksen kontekstissa ole itsetarkoitus vaan sen käyttö jätetään valtion harkintaan ja että alaikäisiä koskevien menettelyjen luonne ja niiden sisältämät toimenpiteet ovat valtion harkinnassa.

2) Jos lähisuhdeväkivallan sovittelu sallittaisiin tietyissä tilanteissa silloin, kun epäilty on alaikäinen, miten alaikäisen oikeusturvasta huolehdittaisiin sovittelussa?

- Voimassa olevan sovittelulain 18 §:n 1 momentin mukaan sovittelutapaamisissa osapuoli saa käyttää avustajaa tai tukihenkilöitä, jollei se vaaranna sovittelun häiriötöntä kulkua. Jos osapuolena on alaikäinen henkilö, sovittelu tulee järjestää siten, että tällä on mahdollisuus saada tukea huoltajaltaan tai muulta lailliselta edustajaltaan. Huoltajan tai muun laillisen edustajan läsnäolo sovittelutapaamisessa voidaan kieltää vain, jos se on selvästi alaikäisen osapuolen edun vastaista. Alle 15-vuotiaan osapuolen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa ei kuitenkaan saa kieltää osallistumasta sovittelutapaamiseen.
- Esitutkintalain 4 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen on määrättävä alle 18-vuotiaalle asianosaiselle tai muulle kuulusteltavalle esitutkintaa varten edunvalvoja valvomaan huoltajan, edunvalvojan tai muun laillisen edustajan sijasta lapsen etua asiassa, jos on perusteltua syytä olettaa, että huoltaja tai muu edustaja ei voi puolueettomasti valvoa lapsen etua ja jos edunvalvojan määrääminen ei ole selvästi tarpeetonta. Tutkinnanjohtajan on tarvittaessa tehtävä tuomioistuimelle hakemus edunvalvojan määräämisestä. Hakemuksen voi tehdä myös syyttäjä, hyvinvointialue tai holhoustoimesta annetun lain 84 §:ssä tarkoitettu holhousviranomainen. Edunvalvojan määräys on voimassa sen rikosasian käsittelyn loppuun asti, jonka esitutkintaa varten määräys on annettu.
    - Edellä mainitun pykälän nojalla esimerkiksi tilanteessa, jossa huoltaja on kohdistanut alaikäiseen lapseensa väkivaltaa, tulee lapselle (tässä tilanteessa asianomistajalle) pääsääntöisesti määrätyksi edunvalvojan sijainen jo esitutkintavaiheessa.
- Lisäksi esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 3 momentin nojalla tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on tehtävä tuomioistuimelle esitys oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määräämisestä asianomistajalle, jos siihen on aihetta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun säännösten nojalla, ja puolustajan määräämisestä rikoksesta epäillylle, jos siihen on aihetta mainitun luvun 1 §:n 3 momentin nojalla.
- Rikoslain 2 luvun 1 §:n 3 momentin 2 kohdan nojalla epäillylle on määrättävä puolustaja viran puolesta, kun 2) epäilty, jolla ei ole puolustajaa, on alle 18-vuotias, jollei ole ilmeistä, ettei hän tarvitse puolustajaa.
- Rikoslain 2 luvun 1 a §:ssä on lisäksi säännöksiä tilanteista, joissa tuomioistuin voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten.
- Edellä mainittujen säännösten nojalla määrätään siten pääsääntöisesti alaikäisen epäillyn puolustuksesta.

3) Jos lähisuhdeväkivallan sovittelu sallittaisiin tietyissä tilanteissa silloin, kun epäilty on alaikäinen, tulisiko sovittelulain 13 §:n 2 momentti muotoilla niin, että se koskisi myös asianomistajarikoksia?

- Voimassa olevan sovittelulain 13 §:n 2 momentin mukaan vain poliisi- tai syyttäjäviranomaisella on oikeus tehdä aloite sovitteluun ryhtymisestä, jos kyseessä on väkivaltaa sisältävä rikos, joka on

kohdistunut rikoksesta epäillyn puolisoon, lapseen, vanhempaan tai muuhun heihin rinnastettavaan läheiseen.
- Vaikka lähisuhteessa tapahtunut kunnianloukkaus tai esimerkiksi sellainen laiton uhkaus, joka on asianomistajarikos, on käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä mielletty lähisuhdeväkivallaksi, voimassa olevaa lakia ei kuitenkaan ole tulkittu niin, että edellä mainituissa rikoksissa aloiteoikeus olisi vain poliisilla tai syyttäjällä. Voimassa olevan lain 13 §:n 2 momentin on tulkittu rajoittavan aloiteoikeutta vain sellaisissa lähisuhteessa tapahtuneissa, väkivaltaa sisältävissä rikoksissa, jotka ovat virallisen syytteen alaisia.
- Olisi siis käytännössä kiristys nykytilaan nähden, jos 13 §:n 2 momenttia muutettaisiin niin, että läheiseen kohdistuneissa asianomistajarikoksissa aloiteoikeus olisi vain poliisilla tai syyttäjällä. Ei välttämättä olisi tarkoituksenmukaista, että osapuolet eivät voisi esimerkiksi itse tehdä sovittelualoitetta asianomistajarikoksissa vaan aloiteoikeuden olisi aina tultava poliisilta tai syyttäjältä.

4) Lisärahoitusta koskeva kysymys:
- Rikosprosessitoimijoiden resurssien osalta lausutaan, että koska hallituksen esitys täydentäväksi talousarvioksi annetaan vasta 21.11.2024, ei tässä vaiheessa ole lisättävää lisävastineessa lausuttuun.

5) Miten muissa maissa, joissa lähisuhdeväkivallan sovittelu on kielletty, on säädetty alaikäisistä?
- Espanjassa sovittelu ennen oikeudenkäyntiä kiellettiin vuonna 2004 lähisuhdeväkivaltatapauksissa, joissa tekijänä on aikuinen mies ja uhrina on nainen. Saatavilla olevan tiedon perusteella sovittelun kielto ei siis koske tapauksia, joista rikoksesta epäilty on alaikäinen poika, eikä tapauksia, joissa epäilty on tyttö tai nainen.

Ystävällisin terveisin

Laura Terho
Neuvotteleva virkamies

Sosiaali- ja terveysministeriö
Turvallisuus ja terveys -osasto, hyvinvoinnin ja terveyden suojelu -yksikkö
Meritullinkatu 8, 00170 Helsinki
PL 33, 00023 Valtioneuvosto